

Dominika Boniecka*

Wybrane aspekty tajemnicy w postępowaniu z udziałem nieletniego**

1. DEFINICJA TAJEMNICY ZAWODOWEJ

Na wstępie rozważań na temat wybranych aspektów tajemnicy w postępowaniu z udziałem nieletnich należy wskazać, że chociaż postępowanie to należy do szczególnie złożonych¹, to ustawodawca nie uregulował dotąd jakże istotnej kwestii tajemnicy zawodowej w niniejszym postępowaniu. Z uwagi na powyższe, konieczne wydaje się podjęcie próby sformułowania definicji tajemnicy zawodowej w aspekcie postępowania z udziałem nieletnich i umiejscowienie jej w ustawie z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich². Zanim jednak powyższe nastąpi, konieczne wydaje się przywołanie, chociażby wyłącznie przykładowo, poszczególnych definicji oraz regulacji traktujących o tajemnicy zawodowej zawartych w wybranych aktach prawnych rangi ustawowej. Otóż na przestrzeni lat pojęcie tajemnicy ewoluowało, o czym świadczą różnice w zakresie pojęciowym tego słowa. W Małym słowniku języka polskiego z 1968 r. „tajemnica” oznaczała „coś tajonego, rzecz, której nie należy rozgłaszać, która nie powinna wyjść na jaw³. Natomiast aktualnie przez tajemnicę należy rozumieć „sekret, wiadomość, której poznanie lub ujawnienie jest zakazane przez prawo”⁴.

W kontekście tajemnicy zawodowej na przytoczenie zasługuje definicja zawarta w art. 147 ustawy z 29.07.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi⁵, która stanowi, że: „tajemnica zawodowa obejmuje informację uzyskaną m.in. przez maklerów i doradców oraz inne osoby wymienione w art. 148 ust. 1, w związku z podejmowanymi czynnościami służbowymi w ramach pozostawania w stosunku pracy, zlecenia lub w innym stosunku prawnym o podobnym charakterze, dotyczącą chronionych prawem interesów podmiotów dokonujących czynności związanych

* Mgr Dominika Boniecka jest asystentem w Katedrze Postępowania Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego, Polska, ORCID 0000-0002-1376-788X; e-mail: dominika.boniecka@usz.edu.pl

** Data zgłoszenia tekstu przez autora: 5.10.2018 r.; data przyjęcia tekstu przez redakcję do publikacji: 9.01.2019 r.

¹ T. Bojarski, E. Kruk, E. Skrętowicz, *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 13.

² Dz.U. z 2018 r. poz. 969 – dalej u.p.n.

³ S. Skorupka, H. Auderska, Z. Łempicka, *Mały Słownik języka polskiego*, Warszawa 1968, s. 819.

⁴ *Tajemnica*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/tajemnica;2528548.html> (dostęp: 6.10.2017 r.).

⁵ Dz.U. z 2017 r. poz. 1768.

z obrotem instrumentami finansowymi, lub innych czynności w ramach regulowanej ustawą działalności objętej nadzorem Komisji lub zagranicznego organu nadzoru, jak również dotyczącą czynności podejmowanych w ramach wykonywania tego nadzoru (...)”. Ponadto o tajemnicy zawodowej ustawodawca wspomina także w ustawie z 19.08.1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego⁶, w świetle której: „Osoby wykonujące czynności wynikające z niniejszej ustawy są obowiązane do zachowania w tajemnicy wszystkiego, o czym powezmą wiadomość w związku z wykonywaniem tych czynności (...)”.

Wreszcie w świetle regulacji zawartej w art. 15 ust. 2 ustawy z 26.01.1984 r. – Prawo prasowe⁷: „Dziennikarz ma obowiązek zachowania w tajemnicy danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również innych osób udzielających informacji opublikowanych albo przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie powyższych danych oraz wszelkich informacji, których ujawnienie mogłoby naruszać chronione prawem interesy osób trzecich”. Powyższe definicje nie wyjaśniają w sposób uniwersalny pojęcia tajemnicy zawodowej, lecz zasadniczo ograniczają się do wyznaczenia jej zakresu przedmiotowego⁸. Powszecchnie akceptowane jest określenie tajemnicy zawodowej jako tajemnicy związanej z wykonywaniem określonego zawodu⁹. Prezentowane w literaturze definicje zawodu kładą nacisk na trwałe i systematyczne wykonywanie pewnych czynności, wykonywanie ich na podstawie określonej wiedzy czy umiejętności, czynienie ich źródłem utrzymania, podstawą społecznego prestiżu¹⁰. Warto w tym miejscu przywołać definicję pojęcia zawodu sformułowaną przez B. Kunicką-Michalską, która jako zawód traktuje „oparte na wiadomościach i umiejętnościach systematyczne wykonywanie układu czynności wyodrębnionych wskutek społecznego podziału pracy, stanowiące stałe źródło zarobkowania, mające charakter choćby uboczny”¹¹. Na gruncie postępowania w sprawach nieletnich wydaje się, że należałoby wprowadzić do powyższej ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich definicję tajemnicy zawodowej, która mogłaby brzmieć w następujący sposób:

„Tajemnica zawodowa w postępowaniu z udziałem nieletnich jest to zbiór informacji ściśle związanych z osobą nieletniego, które pozyskane zostały przez fachowy podmiot, w związku z wykonywanym zawodem, które winny być chronione przed postronnym ich ujawnieniem, z uwagi na dobro nieletniego”.

Do informacji ściśle związanych z osobą nieletniego należałoby zaliczyć m.in. informacje o towarzyszącej nieletniemu postawie i zachowaniu zarówno przed, jak

⁶ Dz.U. z 2018 r. poz. 1878.

⁷ Dz.U. z 2018 r. poz. 1914.

⁸ Aspekt tajemnicy zawodowej zawarty został przez ustawodawcę także m.in. w art. 178 i n. k.p.k.; art. 17 ustawy z 15.07.2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. z 2018 r. poz. 123); w art. 13 i 14 ustawy z 6.11.2008. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz.U. z 2017 r. poz. 1318); art. 40 ustawy z 5.12.1996 r. o zawodzie lekarza i lekarza dentystry (Dz.U. z 2018 r. poz. 617); art. 6 ustawy z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2018 r. poz. 1184); art. 18 ustawy z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2017 r. poz. 2291 ze zm.).

⁹ M. Cieślak, *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa 1955, s. 271.

¹⁰ Zob. J. Szczepański, *Czynniki kształtujące zawód i strukturę zawodową* [w:] M. Rusinek, *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Warszawa 2007, s. 18.

¹¹ Zob. M. Rusinek, *Tajemnica...*, s. 18.

i po dokonaniu czynu zabronionego bądź zdemoralizowaniu, cechy charakteru, osobowość, relacje rodzinne, przebieg edukacji. Ponad wszelką wątpliwość zbiór informacji, które zostałyby pozyskane przez podmioty fachowe, zasługuje na miano szczególnych, chociażby z tego względu, że ich ujawnienie – osobom postronnym – mogłoby doprowadzić do stygmatyzacji nieletniego, która niewątpliwie rzutowałaby na jego dorosłe życie, a zarazem godziłaby w kluczową zasadę postępowania z udziałem nieletniego, tj. dobra nieletniego.

2. WYŁĄCZENIE JAWNOŚCI ROZPRAWY Z UDZIAŁEM NIELETNIEGO

Jawność postępowania sądowego jest jednym z kluczowych elementów rzetelnego procesu karnego w państwach demokratycznych¹². Artykuł 45 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej¹³ stanowi, że: „każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd”. Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Niniejszy przepis stanowi swoisty punkt wyjścia w kontekście uregulowania przypadków wyłączenia jawności rozprawy w poszczególnych aktach prawnych rangi ustawowej.

W świetle przepisu art. 355 Kodeksu postępowania karnego¹⁴, „rozprawa odbywa się jawnie. Ograniczenie jawności zewnętrznej określa ustawa”. Oznacza to, że – co do zasady – rozprawy toczące się przed sądem karnym odbywają się z udziałem publiczności, niemniej ustawodawca przewiduje szereg odstępstw od tej zasady. Jawność postępowania sądowego, co do zasady, pozwala na kształtowanie świadomości prawnej społeczeństwa, a także ma znaczenie wychowawcze¹⁵. Obecność na rozprawie daje publiczności możliwość dokonania analizy zapadłego w danej sprawie orzeczenia pod kątem realizacji społecznego poczucia sprawiedliwości. Oprócz szeregu zalet, jakie niewątpliwie niesie za sobą jawność rozprawy, należy mieć na uwadze również jej negatywne następstwa. Jawność postępowania sądowego może naruszać interesy jej uczestników, co nabiera jeszcze większego znaczenia, kiedy uczestnikiem postępowania jest osoba nieletnia. Z uwagi na szczególnie wrażliwy interes prywatny osoby nieletniej, ustawodawca zdecydował na się wyłączenie jawności rozprawy z udziałem nieletniego w celu uniknięcia ewentualnego napiętnowania nieletniego w przyszłości. Artykuł 360 § 1 pkt 2 k.p.k. stanowi, że: „sąd może wyłączyć jawność rozprawy w całości albo w części jeżeli choćby jeden z oskarżonych jest nieletni, lub na czas przesłuchania świadka, który nie ukończył 15 lat”. Przepis ten daje sądowi uprawnienie do wyłączenia jawności rozprawy w całości lub w części, jeżeli choćby jednym z oskarżonych jest nieletni lub na czas przesłuchania świadka, który nie ukończył 15 lat. Decyzja w tym przedmiocie powinna być podjęta z uwzględnieniem interesu nieletniego oskarżonego

¹² J. Skorupka, D. Gruszecka, K. Kremens i in., *Proces karny*, Warszawa 2017, s. 608.

¹³ Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm. – dalej Konstytucja RP.

¹⁴ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1914) – dalej k.p.k.

¹⁵ J. Skorupka, D. Gruszecka, K. Kremens i in., *Proces...*, s. 608.

czy małoletniego świadka¹⁶. Wyłączenie jawności dotyczy tylko tej części rozprawy, na której przesłuchiwany jest małoletni świadek, natomiast wyłączenie jawności rozprawy w sytuacji, gdy choć jeden z oskarżonych jest nieletni może dotyczyć zarówno całości, jak i części rozprawy¹⁷. Należy jednak mieć na uwadze fakt, że osoba nieletnia, która dopuści się czynu zabronionego objęta jest – co do zasady – reżimem ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich i tym samym odpowiada przed sądem rodzinnym.

Mimo to, że regułą jest, iż nieletni sprawca czynu zabronionego pod groźbą kary podlega odpowiedzialności za popełniony czyn na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, to nie oznacza to, że nie można z tytułu popełnienia czynu zabronionego pociągnąć nieletniego do odpowiedzialności karnej na podstawie Kodeksu karnego¹⁸. Możliwość taką przewiduje art. 10 § 2 k.k.¹⁹ Co więcej należy podkreślić, iż sąd może uczynić użytek z tej kompetencji przy kumulatywnym spełnieniu warunków określonych w art. 10 § 2 k.k., do których zaliczymy po pierwsze dopuszczenie się przez osobę nieletnią czynu zabronionego pod groźbą kary wymienionego w art. 10 § 2 k.k., po drugie dopuszczenia się tego czynu przez osobę nieletnią po ukończeniu przez nią 15. roku życia i wreszcie po trzecie – uznania sądu, że okoliczności sprawy, stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste przemawiają za pociągnięciem wyżej wymienionego nieletniego do odpowiedzialności na zasadach określonych w Kodeksie karnym²⁰. W niniejszych rozważaniach na uwagę zasługuje również przepis art. 18 § 1 i 2 u.p.n., który w paragrafie 1 przewiduje dalsze wyjątki od ogólnej zasady mówiącej, że w sprawach nieletnich właściwy jest sąd rodzinny. W świetle przytoczonego przepisu sąd karny rozpoznaje sprawę nieletniego, gdy zachodzą podstawy do orzeczenia wobec niego kary na podstawie art. 10 § 2 k.k. oraz przeciwko nieletniemu, który dopuścił się przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, a postępowanie wszczęto po ukończeniu przez niego lat 18²¹. Natomiast niezwykle obszerny paragraf 2 wskazuje, że jeżeli nieletni odpowiada na zasadach określonych w art. 10 § 2 k.k., a postępowanie wszczęto przed ukończeniem przez niego 18 lat, to postępowanie przygotowawcze prowadzi sędzia rodzinny (§ 2 pkt 1 lit. a), zaś w sposób odpowiedni stosuje się przepisy art. 16 i 32k u.p.n., które odnoszą się do wyjątku od zasady właściwości rzeczowej w sprawach z udziałem nieletniego oraz kwestii przekazania przez sąd rodzinny sprawy nieletniego prokuratorowi (§ 2 pkt 1 lit. b), nieletni musi bowiem mieć obrońcę (§ 2 pkt 1 lit. c). Ponadto w świetle analizowanego przepisu, w sposób odpowiedni stosuje się również przepisy art. 23–25a, art. 27, art. 32, art. 32f–32h i art. 32n § 1 u.p.n., traktujące o zawiadomieniu o wszczęciu i zakończeniu postępowania, wywiadzie środowiskowym, dowodzie z opinii o nieletnim, opinii psychiatrycznej, schronisku dla nieletnich, kosztach postępowania, przesłuchaniu nieletniego przez policję, zatrzymania nieletniego i umieszczenia go w policyjnej izbie dziecka, jak też wyłączenia jawności rozprawy głównej (§ 2 pkt 1 lit. d).

¹⁶ D. Świecki, *Komentarz do art. 360 Kodeksu postępowania karnego* [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Tom I, red. D. Świecki, Warszawa 2015, s. 1220.

¹⁷ D. Świecki, *Komentarz...*, Warszawa 2015, s. 1220.

¹⁸ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.) – dalej k.k.

¹⁹ E. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2015, s. 111.

²⁰ E. Pohl, *Prawo...*, s. 111–112.

²¹ P. Górecki, V. Konarska-Wrzošek, *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 126–127.

Co więcej środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania może być zastosowany wobec nieletniego tylko wtedy, gdy umieszczenie w schronisku dla nieletnich byłoby niewystarczające (§ 2 pkt 1 lit. e). Od uznania sądu zależy, czy zostaną zastosowane środki wychowawcze lub poprawcze przewidziane w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich (§ 2 pkt 1 lit. f). I wreszcie art. 18 § 2 pkt 1 lit. g stanowi, że w postępowaniu odwoławczym w sposób odpowiedni stosuje się art. 60 i 62 dotyczące wyłączenia niektórych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego²² oraz udziału nieletniego w rozprawie głównej (§ 2 pkt 1 lit. g). W sprawie przestępstw skarbowych postępowanie toczy się na podstawie przepisów Kodeksu karnego skarbowego²³ (§ 2 pkt 2)²⁴.

O wyłączeniu jawności zewnętrznej rozprawy z udziałem nieletniego traktuje także przepis art. 32n u.p.n., który odnosi się do sytuacji, gdy oskarżonym jest nieletni i zachodzą w stosunku do niego podstawy do orzeczenia kary w oparciu o art. 10 § 2 k.k., a postępowanie wszczęto przed ukończeniem przez nieletniego 18 lat. W takim przypadku rozprawa odbywa się z wyłączeniem jawności, chyba że jawność jest uzasadniona względami wychowawczymi (§ 1). Rozprawa w takiej sytuacji jest więc generalnie w całości *ex lege* niejawna. Podczas rozprawy sąd rodzinny wysłuchuje nieletniego. Nieletni może czynić uwagi i składać oświadczenia co do każdego przeprowadzonego dowodu. Wywiady środowiskowe oraz opinie o nieletnim powinny być odczytywane podczas jego nieobecności, chyba że szczególne względy wychowawcze przemawiają za celowością zapoznania nieletniego z ich treścią (§ 2).

Ustawodawca nie wyjaśnia jednak, co należy rozumieć przez „szczególne względy wychowawcze”, a co więcej wskazuje on, że zasadniczo wywiady środowiskowe oraz opinie o nieletnim powinny być odczytywane podczas jego nieobecności, aby nie ujawniać złożonych i drastycznych niekiedy okoliczności danego przypadku, czy też nie ujawniać źródła zgromadzonych wiadomości. Należy przy tym mieć na uwadze, że dowody te dotyczą najczęściej nie tylko samego nieletniego, jego zachowania i osobowości, lecz obejmują także ocenę jego środowiska rodzinnego i szkolnego, ujawniając często fakty i cechy tego środowiska, które przyczyniły się do demoralizacji nieletniego²⁵. Zapoznanie z nimi nieletniego może zagrozić jego więzi uczuciowej z tymi środowiskami, a zwłaszcza z rodziną (rodzicami) i podważyć ich autorytet.

Zakaz jawności przewiduje jednak pewne odstępstwo, albowiem te same informacje pochodzące z wywiadów środowiskowych oraz opinii o nieletnim mogą stanowić także element wychowawczy mogący potencjalnie wpłynąć pozytywnie na postawę nieletniego. Kluczowe wydaje się rozwiązanie polegające na możliwości zapoznania nieletniego z jedynie wybranymi fragmentami wywiadu lub opinii, które będą korzystne wychowawczo, tj. w sytuacji gdy wywiad środowiskowy lub opinia o nieletnim podkreślają jego pozytywne cechy i wywodzą z tego możliwość zmiany zachowania nieletniego w wyniku jego samodzielnej pracy nad sobą²⁶. W świetle powyższego, należy wskazać, że literalna analiza brzmienia art. 32n § 2 u.p.n.

²² Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm.) – dalej k.p.c.

²³ Ustawa z 1.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2017 r. poz. 226 ze zm.).

²⁴ P. Górecki, V. Konarska-Wrzošek, *Postępowanie...*, s. 127–128.

²⁵ T. Bojarski, E. Kruk, E. Skrętowicz, *Ustawa...*, s. 164.

²⁶ A. Haak-Trzuskawska, H. Haak, *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 108.

pozwała przyjąć, iż decyzja sądu w aspekcie wyłączenia jawności wewnętrznej stanowi zasadę, co nie zmienia jednak faktu, że z punktu widzenia psychologicznego może się okazać decyzją trudną, bowiem sąd musi trafnie ocenić, kiedy ujawnienie nieletniemu stosownych informacji o nim samym będzie miało na niego pozytywny wpływ o charakterze wychowawczym, a kiedy ujawnienie informacji będzie niepożądane. Wątpliwości w aspekcie wyłączenia jawności wewnętrznej pojawiały się już w czasie prac nad projektem ustawy o sądach dla nieletnich z 1921 r., kiedy projektodawcy postulowali konieczność wyłączenia jawności wewnętrznej w stosunku do nieletniego, nie tylko w czasie odczytywania stosownych informacji o nieletnim z opinii, czy wywiadów środowiskowych, lecz także w czasie zeznań świadków, co godziło w gwarancje procesowe nieletniego²⁷.

Niewątpliwie celem wyłączenia jawności rozprawy, gdy oskarżony jest nieletni, jest troska o zapewnienie wychowawczego oddziaływania tej rozprawy oraz dążenie do uniknięcia stygmatyzacji nieletniego i umożliwienie mu powrotu do społeczeństwa.

W kontekście przesłuchania świadka, który nie ukończył 15 lat, wyłączenie jawności rozprawy dotyczy tylko czasu jego przesłuchania. Wyłączenie to może nastąpić, gdy przesłuchiwany jest świadek, który nie ukończył 15 lat w momencie dokonywania tej czynności. W tym przypadku celem wyłączenia jawności na czas przesłuchania świadka jest jego dobro. Bowiem powinien on być chroniony przed negatywnym wpływem obecności publiczności i mediów na sali rozprawy. W doktrynie wskazuje się, że mogłoby to prowadzić do niepotrzebnego stresu i urazu psychicznego lub nawet ewentualnie wtórnej wiktymizacji²⁸. Wyłączenie jawności rozprawy jest w omawianej sytuacji podyktowane też troską o dobro wymiaru sprawiedliwości. Ewentualna jawna rozprawa mogłaby bowiem prowadzić do skrepowania małoletniego i negatywnie wpływać na jego zeznania, utrudniając tym samym ustalenie istotnych okoliczności faktycznych w sprawie.

3. TAJEMNICA ZAWODOWA A OPINIA BIEGŁEGO W SPRAWIE NIELETNIEGO

Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich nie reguluje w sposób kompleksowy przebiegu całego postępowania²⁹. Ustawodawca posłużył się procedurą mieszaną opartą na przepisach Kodeksu postępowania cywilnego oraz Kodeksu postępowania karnego. Z treści przepisu art. 20 § 1 u.p.n. wynika, że w postępowaniu w sprawach nieletnich stosuje się przede wszystkim przepisy Kodeksu postępowania cywilnego właściwe dla spraw opiekuńczych, natomiast w zakresie zbierania, utrwalania i przeprowadzania dowodów przez policję oraz powoływania i działania obrońcy stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego, ze zmianami przewidzianymi w ustawie. Ponadto w sposób odpowiedni zastosowanie znajdują przepisy Kodeksu postępowania karnego również w przypadku czynności

²⁷ D. Boniecka, *Ewolucja gwarancji procesowych nieletnich sprawców czynów zabronionych* [w:] *Między stabilnością a zmiennością prawa. Dylematy ustawodawcy*, Olsztyn 2017, s. 654–663.

²⁸ D. Boniecka, *Ewolucja...* [w:] *Między stabilnością...*, s. 654–663.

²⁹ P. Górecki, S. Stachowiak, *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*, Warszawa 2002, s. 78.

dowodowych z udziałem małoletnich innych niż nieletni (§ 2), a także w stosunku do rzeczy zatrzymanych w toku postępowania (§ 3).

W świetle powyższego, w zakresie pojawienia się konieczności sporządzenia opinii przez biegłego zastosowanie znajdzie art. 278 § 1 k.p.c., który będzie stosowany odpowiednio na podstawie art. 13 § 2 k.p.c.

Celem powołania biegłego jest uzyskanie informacji o specjalnym charakterze, dlatego oczywiste wydaje się, że obowiązki wynikające z procesowej funkcji powołanego biegłego ustępują tajemnicy zawodowej. W sytuacji odwrotnej powołanie biegłego nie miałyby racji bytu. W literaturze wskazuje się bowiem, że biegły występując w procesie pełni funkcję informatora organu procesowego, a zatem uczestnicząc w procesie występuje w nim w innym charakterze niż w swojej zwykłej działalności zawodowej³⁰. Zadaniem biegłego jest przekazanie fachowej wiedzy o charakterze specjalnym, dlatego nawet w sytuacji, gdy czyni on spostrzeżenia na temat okoliczności konkretnego zdarzenia, powinny być one oparte wyłącznie na fachowej wiedzy biegłego³¹. W kontekście osoby nieletniej, która dopuściła się czynu zabronionego po ukończeniu lat 13, ale nie ukończywszy lat 17, zastosowanie znajdują przepisy ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, w której ustawodawca także umożliwia sądowi rodzinnemu zwrócenie się do biegłych w celu uzyskania opinii o stanie zdrowia psychicznego nieletniego na podstawie obserwacji w podmiocie niebędącym przedsiębiorcą. Nowelizacją z 2013 r. zmieniono brzmienie art. 25a u.p.n., który był zbliżony do brzmienia przepisu art. 203 k.p.k. uznanego wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 10.07.2007 r., SK 50/06³² za niezgodnego z Konstytucją RP. W literaturze wskazuje się, że dowód z opinii biegłych psychiatrów jest przeprowadzany w celu oceny stanu zdrowia psychicznego nieletniego. Co więcej badanie stanu zdrowia psychicznego powinno być przeprowadzone jedynie w sytuacji, gdy przemawiają za tym konkretne okoliczności w sprawie, co oznacza, że badanie to nie może być przeprowadzane rutynowo ani z ostrożności na wypadek, gdyby mogło być potrzebne w przyszłości³³. Niezależną od powyższej opinii, jest opinia sporządzana przez Opiniodawczy Zespół Specjalistów Sądowych (dalej OZSSP, dawniej Rodzinny Ośrodek Diagnostyczno-Konsultacyjny). Sąd rodzinny zwraca się do OZSSP o wydanie stosownej opinii w razie potrzeby uzyskania kompleksowej diagnozy osobowości nieletniego, wymagającej wiedzy pedagogicznej, psychologicznej lub medycznej w celu określenia kierunków oddziaływania na nieletniego. Co istotne umieszczenie nieletniego w młodzieżowym ośrodku wychowawczym bądź podmiocie leczniczym niebędącym przedsiębiorcą, domu pomocy społecznej albo zakładzie poprawczym każdorazowo musi zostać poprzedzone wydaniem opinii przez Opiniodawczy Zespół Specjalistów Sądowych.

Ustawa z 5.08.2015 r. o opiniodawczych zespołach sądowych specjalistów³⁴ w art. 11 pkt 2 wskazuje, że kierownik zespołu i specjalista obowiązani są do dochowywania tajemnicy prawnie chronionej, a zatem wszelkie informacje zgromadzone

³⁰ Zob. przypis 23.

³¹ D. Gruszecka, *Poszczególne dowody osobowe i rzeczowe* [w:] *Proces karny*, red. J. Skorupka, Warszawa 2017, s. 443–451.

³² Legalis nr 83418.

³³ M. Nawrocki, *Komentarz do art. 25a Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich* [w:] *Biegły w postępowaniu cywilnym i karnym. Komentarz praktyczny, orzecznictwo, wzory pism procesowych i orzeczeń*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, M. Nawrocki, Warszawa 2017.

³⁴ Dz.U. z 2015 r. poz. 1418.

przez członków zespołu sporządzającego opinię stosownej treści powinny być objęte tajemnicą w świetle nałożonego przez ustawodawcę obowiązku. Ponadto przy przeprowadzeniu dowodu z opinii sporządzonej przez OZSSP sąd stosuje odpowiednio przepisy art. 279, art. 284, art. 285 § 1 i 3, art. 286 i art. 290 k.p.c. odnoszące się do opinii biegłych. W wybranym aspekcie postępowania w sprawach nieletnich, tj. w opinii biegłych można zaobserwować swoistą dychotomię postępowania z udziałem nieletniego, bowiem ustawodawca z jednej strony regulując kwestię pozyskiwania opinii o nieletnich wzoruje się na regulacjach ściśle karnoprocesowych (art. 25a u.p.n.), z drugiej natomiast strony – nakazuje w sposób odpowiedni stosowanie przepisów procedury cywilnej odnoszące się do opinii sporządzonej przez OZSSP (art. 25 u.p.n.).

4. PODSUMOWANIE

Na zakończenie należy wskazać, że postępowanie z udziałem nieletniego charakteryzuje swoista dychotomia, która nabrała jeszcze większego znaczenia po wejściu w życie noweli z 30.08.2013 r.³⁵ Wskazana nowelizacja miała na celu swoiste przesunięcie środka ciężkości owego postępowania z regulacji karnoprocesowych na cywilnoprosesowe, co w rezultacie miało skutkować odejściem od stygmatyzacji nieletniego ukazywanego w społeczeństwie w roli podejrzanego, oskarżonego, a wreszcie skazanego. W literaturze wskazuje się, że postępowanie nieprocesowe trybu cywilnego postępowania rozpoznawczego bardziej przystają do postępowania w sprawach nieletnich, bowiem postępowanie to nie ma charakteru postępowania kontradyktoryjnego, a zatem dla osiągnięcia celów wychowawczych odpowiedniejsza jest procedura niesporna³⁶. Ustawodawca przewidział jednak możliwość pociągnięcia – przy kumulatywnym spełnieniu określonych warunków – nieletniego do odpowiedzialności karnej na podstawie Kodeksu karnego³⁷.

Szereg informacji ujawnianych w toku postępowania z udziałem nieletniego stanowią informacje odnoszące się ściśle do życia nieletniego zarówno przed popełnieniem przez niego czynu zabronionego, jak i po popełnieniu. W świetle zasady dobra dziecka³⁸, należy kierować się przede wszystkim jego dobrem, dążąc do osiągnięcia korzystnych zmian w osobowości i zachowaniu się nieletniego zmierzając w miarę potrzeby do prawidłowego spełnienia przez rodziców lub opiekuna ich obowiązków wobec nieletniego, uwzględniając przy tym interes społeczny³⁹. Ponadto za dobro dziecka należy uznać również przyznanie nieletniemu możliwości skutecznej readaptacji społecznej, która nie jest możliwa, kiedy postępowanie z udziałem nieletniego toczy się z udziałem publiczności, często stygmatyzującej nieletniego. Dlatego zdaniem autorki postępowanie z udziałem nieletniego każdorazowo powinno się toczyć z wyłączeniem jawności, nie dopuszczając tym samym do publicznego wyjawienia tajemnic ściśle odnoszących się do osoby nieletniego, które mogłyby rzutować na jego dorosłe życie.

³⁵ Dz.U. z 2013 r. poz. 1165.

³⁶ P. Górecki, V. Konarska-Wrzošek, *Postępowanie...*, s. 136–137.

³⁷ Zob. Ł. Pohl, *Prawo...*, Warszawa 2015, s. 111.

³⁸ Pojęciem dobra dziecka w kontekście art. 3 u.p.n. posługuje się T. Bojarski, przy czym należy wskazać, że pojęcie to stosowane jest jako synonim dobra nieletniego.

³⁹ T. Bojarski, *Komentarz do art. 3 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich [w:] Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*, red. T. Bojarski, E. Kruk, E. Skrętowicz, Warszawa 2014, s. 49.

Summary

Dominika Boniecka, *Selected Aspects of Secrecy in Proceedings with the Participation of Minors*

This article contains an analysis of selected aspects of secrecy in proceedings with the participation of minors. The analysis of selected legal institutions in the context of secrecy – which is the essence of this article – is preceded by an attempt at explaining the notion of secrecy, including professional secrecy, in the context of proceedings with the participation of minors.

It would seem that identifying the elements that make up the essence of secrecy should not cause much trouble: everyone has at some point revealed his/her secret to another person or has been entrusted with one. Nevertheless it is not easy to define this concept in a precise and non-arbitrary way. The situation becomes even more complicated when the secret has anything to do with the law, because even though the legislator defines professional secrecy in several statutes, these definitions do not mention the obligation of confidentiality as such, being limited to determining the scope of such obligation.

After the analysis of the definition of secrecy, including professional secrecy, beginning with the dictionary definition and ending with the author's attempt at formulating her own definition of professional secrecy, the remaining part of the article is devoted to selected aspects of secrecy in criminal proceedings with the participation of a minor, that is, closing the hearing with the participation of a minor to the public and opinions of experts about minors in the context of professional secrecy.

Keywords: *secrecy, professional secrecy, minor, criminality, proceedings with the participation of minors*

Streszczenie

Dominika Boniecka, *Wybrane aspekty tajemnicy w postępowaniu z udziałem nieletniego*

Niniejszy artykuł jest poświęcony analizie wybranych aspektów tajemnicy w postępowaniu z udziałem nieletniego. Dokonanie przedmiotowej analizy wybranych instytucji prawnych, w kontekście tajemnicy stanowiącej istotę artykułu, jest poprzedzone próbą zdefiniowania pojęcia tajemnicy, w tym tajemnicy zawodowej w kontekście postępowania z udziałem nieletnich.

Wydawać by się mogło, że wskazanie elementów składających się na istotę tajemnicy nie powinno przysporzyć większych trudności, bowiem każdy w swoim życiu powierzał drugiej osobie swoją tajemnicę bądź był powiernikiem czyjejs tajemnicy. Mimo to nielatte jest zdefiniowanie tego pojęcia w sposób precyzyjny i daleki od dowolności. Sytuacja komplikuje się jeszcze bardziej, gdy tajemnicę przenosi się na grunt prawa, bowiem choć ustawodawca podaje definicje tajemnicy zawodowej w kilku aktach prawnych rangi ustawowej, to definicje te nie stanowią jednak nic o samym obowiązku zachowania dyskrecji, a ograniczają się do wyznaczenia jego zakresu przedmiotowego. Po dokonaniu analizy definicji tajemnicy, a w tym tajemnicy zawodowej poczynszy od jej słownikowego brzmienia a skończywszy na próbie samodzielnego sformułowania definicji tajemnicy zawodowej, dalsza część artykułu została poświęcona wybranym aspektom tajemnicy w postępowaniu karnym z udziałem nieletniego, tj. wyłączenia jawności rozprawy z udziałem nieletniego oraz opinii biegłego w sprawie nieletniego w kontekście tajemnicy zawodowej.

Słowa kluczowe: *tajemnica, tajemnica zawodowa, nieletni, przestępczość, postępowanie z udziałem nieletnich*

Literatura:

1. Bojarski T., Kruk E., Skrętowicz E., *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*, Warszawa 2014;
2. Boniecka D., *Ewolucja gwarancji procesowych nieletnich sprawców czynów zabronionych [w:] Między stabilnością a zmiennością prawa. Dylematy ustawodawcy*, Olsztyn 2017;
3. Cieślak M., *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa 1955;
4. Gruszecka D., *Poszczególne dowody osobowe i rzeczowe [w:] Proces karny*, red. J. Skorupka, Warszawa 2017;
5. Górecki P., Konarska-Wrzosek V., *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*, Warszawa 201;
6. Górecki P., Stachowiak S., *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*, Warszawa 2002;
7. Haak-Trzuskawska A., Haak H., *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 108;
8. Nawrocki M., Flaga-Gieruszyńska K., *Biegły w postępowaniu cywilnym i karnym. Komentarz praktyczny, orzecznictwo, wzory pism procesowych i orzeczeń*, Warszawa 2017;
9. Pohl Ł., *Prawo Karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2015;
10. Rusinek M., *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Warszawa 2007;
11. Skorupka S., Auderska H., Łempicka Z., *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1968;
12. Skorupka J., Gruszecka D., Kremens K. i in., *Proces karny*, Warszawa 2017;
13. Świecki D., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Tom I, Warszawa 2015;
14. Szczepański J., *Czynniki kształtujące zawód i strukturę zawodową [w:] Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, M. Rusinek, Warszawa 2007.